

пад такім загаловам аб'яднаны рознанакіраваныя даследаванні па спецыфіцы мастацкага, фальклорна-дыялектнага і навуковага тэксту. У загаловам раздзеле Л. Яўдошына звяртае ўвагу на спецыфічны адметнасці слова ў прозе Ф. Янкоўскага, у асабе якога арганічна зліліся пісьменніцкі дар і прафесійна-лінгвістычная зацікаўленасць словам. Сярод адметных прыёмаў экспрэсіўнага вылучэння слова і думкі ў пісьменніка вылучаецца таўталогія і ампліфікацыя (**роўня-равесніца, подпіс-ропіс, назва-наймя; свеціцца свечкамі, клапаціць клопат; Гасцінцы, гасціны, гасцяваць, гасці-госцейкі!**..). Значную ролю выконваюць і характарыстычныя найменні-гаваркія словы, як трапна называю іх пісьменнік і лінгвіст. Такія словы, як **патрэбнік, дабродзей, штурконт, мілоснік, неўставака, паўтатак, лішніца, перакрад, кепства** і інш., надавалі абразкам Ф. Янкоўскага ўстойлівую і запамінальную характарыстычнасць і экспрэсіўнасць. Яшчэ адна характэрная рыса стылю пісьменніка - нечаканыя прыметнікі ці дзеясловы пры лексемах філалагічнай семантыкі: **сухотнёвская брашура, зялёны рукапіс, шурпатая калька, падбетонены стыль, заезджаная, збедненая граматыка, выцерабіць радкі, выгадаваць кнігу**.

Сэнсава-стылістычную ролю гутарковых слоў тыпу **дарада, пашаноўлі, купайлы, выверчы, котлішчы, палавініць, пустадомак, п'янічка** і інш. даследуе Г.М. Малажай, уласнае асабовае імя ў кантэксце мастацкага слова - прадмет вывучэння С. Бут-Гусаім. Цікавыя назіранні прысутнічаюць у раздзелах Н. Макарэвіч (асабовыя намінацыі ў каляндарна-абрадавай паэзіі), Т. Кананенка (гістарычныя рэаліі ў літаратурна-знаўчых працах), М. Пашкевіч (сродкі выражэння суб'ектыўнай мадальнасці ў навуковым кантэксце).

У другой главе А. Дзябеля, В. Касцючыц, І. Трунова і Л. Яўдошына засяродзілі ўвагу на адметнасцях рэалізацыі функцыянальна-семантычнага патэнцыялу фразеалагізмаў і параўнанняў у мастацкім і гутарковым маўленні. Пры гэтым даследуецца трансфармацыя фразеалагізмаў, функцыянальнасць параўнанняў, сінанімія ўстойлівых лексічных адзінак. Асобны раздзел манаграфіі прасвечаны творнаму параўнанню ў сучаснай беларускай паэзіі, пры дапамозе якога апісваюцца разнастайныя чалавечыя пачуцці, працэсы мыслення і іх вынікі, а таксама паняцці **час, памяць, удача, слава** і інш. Пры гэтым для ўвасаблення паняцця **час** найбольшай частотнасцю вызначаецца творны параўнаньне з назоўнікамі са значэннем "птушкі" і "насякомыя". Паняцце **каханне** ў сучаснай паэзіі перадаецца праз творны параўнаньне з назоўнікамі лексіка-семантычнай групы "расліны" і "касмичныя аб'екты". Што датычыцца ЛСГ "птушкі", то колькасная перавага належыць **жаўранкам**, пры гэтым перадаецца нечаканасць, узнёсласць, узлёт паэтычнай думкі, нават надзея на адраджэнне паэта пасля смерці.

Рэцэнзуемая кнігі не толькі ставяць і спрабуюць вырашыць надзённыя праблемы жыццёвай прасторы беларускага слова, яны скіроўваюць навуковы пошук на асвятленне іншых канцэптуальных пытанняў функцыянавання і далейшага развіцця беларускай мовы, спрыяюць з'яўленню новых манаграфічных прац. Шкада толькі, што наклад манаграфіі (300 і 100 экз.) робяць іх бібліяграфічнай рэдкасцю.

М.Р. Прыгодзіч,
доктар філалагічных навук
А.А. Валасенка,
кандыдат філалагічных навук

А. Ельскі. Выбранае / Уклад. Н. Мазоўка, У. Казберука; прадм. У. Казберука, К. Цвіркі; камент. Н. Мазоўка, У. Казберука, Г. Кісялёва. Мн.: Беларускі кнігазбор, 2004. 496 с.

У трыццатым томе залатой серыі сучаснага беларускага кнігавыдавецтва - "Беларускі кнігазбор" - змешчаны шэраг працаў вядомага даследчыка і папулярызатара беларушчыны другой паловы XIX ст. Аляксандра Ельскага (1834-1916). Кніга складаецца з васьмі раздзелаў. У першы - "Краязнаўства" - уключана пяць артыкулаў ("Беларусь", "Пра бібліятэку святой памяці Юльяна Бергеля, пастара ў Слуцку", "Гістарычныя звесткі пра Радзівілаўскую ткальню паясоў у Слуцку", "Гістарычныя звесткі пра фабрыку шкла і аздобных люстэркаў у Радзівілаўскім Урэччы на Літве", "Нясвіж Радзівілаў чвэрць стагоддзя таму і сёння"), апублікаваных на польскай мове ў шматтомным выданні "Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana" (1892. Т. 8), часопісе "Biblioteka Warszawska" (1890. Т. I), асобнымі брашуркамі ў Кракаве (1894 і 1899) і газеце "Kraj" (1908). Другі раздзел - "Жыццёпісы" - уключае восем кароткіх нататак А. Ельскага пра знаных колісь сапраўдных грамадзян Літвы-Беларусі XIX ст. (Яна Ваньковіча, графа Эмерыка Чапскага, Дамініка Ходзьку, Казіміра Пясэцкага, Рафала Слізеня, Францішка Главацкага, Дамініка Манюшку, Ганну Цюндзвяціцкую). Паўную цікавасць уяўляе і трэці раздзел - "Гарады і мястэчкі": тут 16 з некалькіх тысяч артыкулаў, падрыхтаваных А. Ельскім для шматтомнага "Геаграфічнага слоўніка Польскага каралеўства ды іншых славянскіх краін". Але ўсё ж найбольш значнымі падаюцца наступныя раздзелы - "Мова, літаратура" (артыкулы "Пра беларускую гаворку", "Адам Міцкевіч на Беларусі", "Дадатковыя каляндарныя матэрыялы па Беларускай літаратуры", "Пра Беларусь", "Беларуская літаратура і бібліяграфія", "Беларуская мова") і "Літаратурна-мастацкая творчасць" (верш "Вінцуку Дуніну-Марцінкевічу", фрагменты вершаванага апавядання "Сыноч", праявілі агітацыйная гутарка "Нашы перасяленцы"). Значнымі, бо тут найбольш ярка выяўляецца беларускасць А. Ельскага. (У сваёй беларускасці ён, здаецца, ніколі не прызнаваўся. Звычайна казаў пра беларусаў як пра сваіх пабрацімаў.) Значнымі, бо хоць большасць публікацый у гэтых раздзелах і вядома спецыялістам, але і да сённяшняга дня гэтыя матэрыялы не асэнсаваны належным чынам, акрамя артыкулаў "Пра беларускую гаворку", "Беларускі пясняр" (апошні не ўключаны чамусьці ў "Выбранае") і "Адам Міцкевіч на Беларусі", перакладзеныя і пракаментаваныя Г. Кісялёвым у 1977 г. для зборніка "Пачынальнікі" і С. Александровічам для зборніка "Беларуская літаратура XIX- пачатку XX ст. (1978). Характэрна, што Г. Кісялёў колісь падкрэсліваў, што ў артыкуле А. Ельскага "Пра беларускую гаворку" "ёсць асобныя спрэчныя, неабгрунтаваныя, з пункту погляду сённяшняй навукі, палажэнні", і сваім каментарыем імкнуўся паказаць гэтыя "спрэчныя <...> палажэнні". А вось у адносінах да артыкула "Беларуская літаратура і бібліяграфія", дзе спрэчнага і недакладнага куды больш, ні складальнікі, ні рэдактар-выдавец нічога падобнага не зрабілі. І хоць маецца каментар да гэтага артыкула, але ён не закранае памылак А. Ельскага (з пункту гледжання сённяшняй навукі).

Нельга дакараць перакладчыцу артыкула Наталлю Мазоўка, якая шмат гадоў жыцця ад-

дала падрыхтоўцы твораў А. Ельскага. Але ці даравальна рэдактару К. Дуброўскаму, кандыдату гістарычных навук, не заўважаць хібы ама-тара-самавука XIX ст.? Усё ж выданне пазначана як "навукова-папулярнае". І дзе рэцэнзент выдання?

Зусім незразумела, чаму такім невялікім ака-заўся раздзел "Літаратурна-мастацкая творчасць". Праўда, крыху выратоўвае сітуацыю публікацыя ў раздзеле "З перакладаў" - упершыню поўная - перастварэння А. Ельскім першай кнігі "Пана Тадэвуша" А. Міцкевіча. Але дзе іншае? Дзе санет А. Міцкевіча "Бура"? Няма "Мары" А. Маль-чэўскага, шэрага беларускамоўных твораў А. Ель-скага. Думаецца, яны павінны былі скласці асно-ву кнігі.

Недарэчнасці ёсць і ў раздзеле "Лісты". Доб-ра, што да вядомых па "Пачынальніках" васем-наццаці лістоў А. Ельскага да Я. Карловіча дада-дзена дзесяць лістоў да Ю.І. Крашэўскага (апошні чамусьці называецца Юзафам Крашэў-скім, хоць ён Юзаф Ігнацы Крашэўскі), але дзіў-на, што ні ўкладальнікі, ні рэдактар не могуць патлумачыць, адкуль узяўся ў "Выбраным" ліст да Я. Карловіча ад 2/14 сакавіка 1894 г.

Відавочна, канцэпцыя выдання не да канца была прадумана. Н. Мазоўка, якая выканала ас-ноўную частку працы па падрыхтоўцы кнігі, не з'яўлялася і не магла з'яўляцца ўкладальнікам выдання. Яна сумленна перакладала і па маг-чымасці каменціравала артыкулы А. Ельскага. Фактычна не быў укладальнікам і У. Казбярук, які падключыўся на апошнім этапе дзеля таго, каб увесці ў праект беларускамоўныя тэксты. Атрым-ліваецца, што галоўны рэдактар "БК" К. Цвірка нясе адказнасць за ўкладанне "Выбранага".

Шкада, што "БК" не знайшоў магчымасці памянуць добрым словам заўчасна памерлую перакладчыцу, чалавека, які шмат гадоў хварэў, але самааддана працаваў над перакладамі з польскае мовы. Прозвішча Н. Мазоўка нават не змешчана ў жалобную рамку.

На жаль, К. Цвірка не здолеў знайсці (не ў крыўду будзе сказана паважанаму У. Казбярку) і навукоўца, які б распрацаваў канцэпцыю "Выбранага" А. Ельскага, "забяспечыў" навуковы ўровень выдання, напісаў прадмову, у якой усебакова і грунтоўна ахарактарызаваў асобу літаратара-асветніка і асэнсаваў яго творчасць.

Новае выданне твораў Аляксандра Ель-скага, пэўна ж, з'явіцца нягучка, а нам застаецца спадзявацца на наступнае пакаленне беларускіх рэдактараў-выдаўцоў літаратурнае спадчыны.

M.S. Хаўстовіч,
доктар філалагічных навук

Беларускае мовазнаўства. Бібліяграфічны па-казальнік (1986-1991) / НАН Беларусі, Цэнтраль-ная навуковая бібліятэка, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа / Склад.: А.У. Каратышэўская, А.У. Трацякова / Навуковы рэдактар В.П. Русак / Аўтары ўступнага артыкула: Клімчук Ф.Д., Ру-сак В.П. Мн.: Беларуская навука, 2004. 484 с.

Рэцэнзуемая кніга з'яўляецца чацвёртым вы-пускам бібліяграфіі па лінгвістычнай беларусі-стыцы, апублікаванай у 1986-1991 гг. у спецыяль-ных і агульных выданнях. Новая праца бібліё-графу Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі, у адрозненне ад папярэдняга выпуску (1993), відавочна палепшана ў выдавецкіх адно-

сінах. Дзякуй Богу, знайшліся большыя грошы на гуманітарны данеднік, і бібліятэчны ратапрынт саступіў месца іікадэмічнаму выдавецтву "Бела-руская навука": іаімест нека пераплеценых здым-каў з машынапісных аркушаў, надрукаваных без беларускіх / ды ў і ўкраінскага / з'явіўся безда-корны камп'ютэрны набор, сапраўды белая па-пера, з густам распрацаваны дызайн вокладкі: фотапартрэты 16 знакамітых беларускіх моваве-даў - ад Карскга і Насовіча да Шакуна і Іллубы. Некаторыя лічбэвыя параметры чатырох выпус-каў бібліяграфіі можна параўнаць у прыведзенай ніжэй табліцы.

Чатыры выпускі бібліяграфічных паказальніка) - «Беларускае мовазнаўства»

Гады выдання і тыра-жы бібліяграфічнх паказальнікаў "Бел а-рускае мовазнаўства", экз.	Гады публікацый, якія ахоплівае адпаведны паказальнік, гг.	Колькасць апісаных публікацый
1967-1300	141 (1825-1965)	3514
1980-1000	10(1966-1975)	3320
1993-450	10 (1976-1985)	4093
2004 - 300	6(1986-1991)	3848

Відавочны рост колькасці публікацый, пры гэтым на самаі справе іх яшчэ больш: як ад-начана ў прадн/ове "Ад складальнікаў", даведнік быў зроблены на аснове толькі «часткі матэрыя-лу з базы даьых "Беларускае мовазнаўства»» (с. 5). На жаль, складальнікі не пазначаюць ні падставаў для вылучэння той часткі даных, што трапіла ў біблія графію, ні памеру абедзвюх час-так. Хутчэй за /сё, скарачэнне колькасці біблія-графічных апісанняў абумоўлена тымі ж разлі-камі, што вызначылі храналагічныя межы выдан-ня: "Складальн кам неабходна было абмежаваў-ца такой колькасцю прац, пералік і апісанне якіх склапа б кнігу сярэдняга памеру " (с. 6). Але ж чаму гэта было **"неабходна"** і чаму за мяжу была прынятая кніга менавіта **"сярэдняга памеру"**? І чаму для выдання, што рэпрэзентуе беларускае мовазнаўства, не знайшліся грошы на кнігу, большую за **"сярэдні памер"**? Між тым, калі хра-налагічныя абмежаванні бібліяграфіі азначаюць толькі часовую няпоўнасць (бо неўключаныя ма-тэрыялы ўвойдуць у наступны выпуск), то выму-шанае скарачэнне колькасці апісаных прац аз-начае, што яны згубіліся для карыстальнікаў бібліяграфіяй назаўсёды.

Па двух ксьлясных паказчыках назіраецца неспрыяльная дынаміка: па-першае, з кожным но-вым выпускам памяншаецца тыраж; па-другое, храналагічная гідлегласць бібліяграфіі ад апісвае-мых у ёй крыніц з кожным выпускам павяліч-ваецца, дасягнуўшы ў апошнім выданні 13 г. Зразумела, ш"0 з павялічваннем гэтай адле-гласці змяншаецца спажывецкая каштоўнасць бібліяграфіі для яе карыстальнікаў, асабліва для студэнтаў і аспірантаў.

Рэцэнзуемая бібліяграфія ў асноўным аба-піраецца на тыя прынцыпы апісання публікацый і іх сістэматы: ацыі, што былі выпрацаваныя ў папярэдніх выпусках. Аднак ёсць і інавацыі, па-свойму цікавыя, а можа, і сімптаматычныя, бо за зменамі ў бібл яграфічных рубрыках стаяць зме-ны ў колькасці прац адпаведнай тэматыкі. Так, у раздзел "ПраЕлемы паходжання і развіцця бе-ларускай мовы і яе вывучэнне" уведзены тры новыя рубрыкі: "Моўная палітыка" (пры захаван-ні падраздзела "Сацыялінгвістыка. Двухмоўе. Псіхалінгвістыка"); "Міжмоўныя кантакты"; "Гла-тагенез. Этнанімія". У той жа час у раздзеле "Дыялекталогія. Лінгвагеаграфія" дзве рубрыкі,